

PRAWA CZŁOWIEKA

Materiały szkoleniowe projektu realizowanego przez Ośrodek Rozwoju Edukacji

Edukacja prawna w podstawie programowej

Plan zajęć:

- Definicja praw człowieka
- Podstawowe akty prawne ochrony praw człowieka
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
- Prawa i wolności zagwarantowane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej
- Środki i mechanizmy ochrony praw i wolności przewidzianych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej
- Rzecznik Praw Obywatelskich

PRAWA CZŁOWIEKA

Prawa człowieka, to podstawowe prawa, które przysługują każdej jednostce w jej kontaktach z państwem.

Charakteryzuje je, że:

- **są powszechne** – przysługują każdemu człowiekowi
- **są przyrodzone** – każdy człowiek rodzi się obdarzony tymi prawami
- **są niezbywalne** – nie można się ich zrzec, nie można być ich również pozbawionym
- **są nienaruszalne** – istnieją niezależnie od władzy
- **są indywidualne** – przysługują poszczególnej jednostce, nie zbiorowości (nie można w tym kontekście mówić o naruszeniu praw człowieka w stosunku do np. mniejszości narodowej, czy seksualnej).

PRAWA CZŁOWIEKA

Cztery elementy, bez których nie możemy mówić o prawach człowieka:

- przysługują każdemu człowiekowi tylko dlatego, że jest człowiekiem
- wynikają z godności człowieka (mamy je przez całe życie i nie możemy ich utracić)
- dotyczą jedynie stosunków między państwem a obywatelem (tylko państwo może naruszyć prawa człowieka)
- są niezbywalne (obywatel nie może się ich zrzec).

PRAWA CZŁOWIEKA

PODSTAWOWE AKTY PRAWNE OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA

**Źródłem praw człowieka
nie jest państwo, lecz prawo naturalne.**

**Podstawą praw człowieka
jest, pierwotna wobec państwa, godność i wolność
osoby ludzkiej.**

PRAWA CZŁOWIEKA

Prawa człowieka w prawie wewnętrznym państw:

- **Magna Charta Libertatum** z 1215r. (m. in. zakaz więzienia lub karania bez wyroku sądowego)
- **Przywileje jedleńsko – krakowskie** z 1430 i 1433 r. („neminem captivabimus nisi iure victum”)
- **Habeas Corpus Act** z 1679r.
- **Bill of Rights** z 1689r.
- **Amerykańska Deklaracja Niepodległości** z 1776 r.
- **Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela** z 1789r.

PRAWA CZŁOWIEKA

Prawa człowieka o charakterze ponadnarodowym:

- **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka** [1945 r.]
- **Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych oraz**
- **Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych** [1966 r.]
- **Europejska Konwencja Praw Człowieka** [1950 r.]

PRAWA CZŁOWIEKA

PRAWA I WOLNOŚCI
ZAGWARANTOWANE W KONSTYTUCJI
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

ŚRODKI I MECHANIZMY ICH OCHRONY

PRAWA CZŁOWIEKA

Pod koniec lat siedemdziesiątych francuski prawnik **Karel Vasak** zaproponował podział praw człowieka na trzy generacje.

- I GENERACJA** - prawa podstawowe wynikające z natury ludzkiej, niezależne od stanu prawnego obowiązującego w państwie
- II GENERACJA** - prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne, zapewniające jednostce rozwój fizyczny i duchowy oraz bezpieczeństwo socjalne
- III GENERACJA** - prawa kolektywne, solidarnościowe, czyli uprawnienia przysługujące grupom, zbiorowościom, narodom, odnoszące się do jakości ich życia

PRAWA CZŁOWIEKA

Konstytucja RP gwarantuje, że każdy, czyje prawo lub wolność została naruszona ma prawo do:

- **wynagrodzenia szkody**, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej
- **zaskarżania orzeczeń i decyzji** wydanych w I instancji
- **wniesienia skargi do Trybunału Konstytucyjnego**
- **wystąpienia do Rzecznika Praw Obywatelskich** z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

WYNAGRODZENIE SZKODY

1. Osoba, której państwo swym bezprawnym działaniem wyrządziło szkodę, może domagać się odszkodowania na drodze cywilnej.
2. Może to uczynić poprzez skorzystanie:
 - z ochrony dóbr osobistych albo
 - w drodze odpowiedzialności odszkodowawczej.

Dobrem osobistym są w szczególności:

- zdrowie,
- wolność,
- cześć,
- swoboda sumienia,
- nazwisko lub pseudonim,
- wizerunek,
- tajemnica korespondencji,
- nietykalność mieszkania,
- twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska
- *(Art. 23 kodeksu cywilnego)*

PRAWA CZŁOWIEKA

Jeżeli dobro osobiste osoby jest zagrożone cudzym działaniem, to może ona żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne.

Jeśli doszło do naruszenia dóbr osobistych, to osoba poszkodowana może żądać:

- **złożenia oświadczenia o odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie**
- **zadośćuczynienia pieniężnego**
- **odszkodowania (jeśli została wyrządzona szkoda majątkowa)**
- **zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny**

PRAWA CZŁOWIEKA

Kodeks cywilny przewiduje, iż państwo ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą:

- za szkodę wyrządzoną przez **niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie** przy wykonywaniu władzy publicznej
- jeżeli szkoda została wyrządzona **przez wydanie aktu normatywnego**
- jeżeli szkoda została wyrządzona przez **wydanie prawomocnego orzeczenia lub ostatecznej decyzji**
- jeżeli szkoda została wyrządzona przez zaniechanie, **niewydanie orzeczenia lub decyzji**, gdy obowiązek ich wydania przewiduje przepis prawa
- jeżeli szkoda została wyrządzona przez **niewydanie aktu normatywnego**, którego obowiązek wydania przewiduje przepis prawa

WNIESIENIE SKARGI DO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego.

Wszczęcie postępowania w sprawie skargi konstytucyjnej możliwe jest, gdy zaistnieją następujące przesłanki:

- skarżący jest osobą, której konstytucyjne prawa zostały naruszone (nie jest więc to skarga, którą może skierować każdy)
- naruszenie prawa nastąpiło przez akt normatywny, na podstawie którego sąd lub organ administracyjny orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach skarżącego

PRAWA CZŁOWIEKA

Szczegółowe przepisy dotyczące skargi konstytucyjnej zawiera ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U.Nr 102 poz. 643).

Zgodnie z art. 46 tejże ustawy skarga konstytucyjna może być wniesiona:

- po wyczerpaniu drogi prawnej, o ile droga ta jest przewidziana,
- **w ciągu 3 miesięcy od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia**

Skarga poza wymaganiami dotyczącymi pisma procesowego powinna zawierać:

1. dokładne określenie ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją,
2. wskazanie, jakie konstytucyjne wolności lub prawa i w jaki sposób - zdaniem skarżącego - zostały naruszone,
3. uzasadnienie skargi, z podaniem dokładnego opisu stanu faktycznego.

PRAWA CZŁOWIEKA

Do skargi należy też załączyć wyrok, decyzję lub inne rozstrzygnięcie, z podaniem daty jej doręczenia, wydane na podstawie zakwestionowanego aktu normatywnego.

Ważne:

- skargę może sporządzić tylko profesjonalny pełnomocnik (radca prawny lub adwokat chyba że skarżącym jest sędzia, prokurator, notariusz, profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych)

Wniosek kierowany do Rzecznika Praw Obywatelskich:

- jest wolny od opłat,
- nie wymaga zachowania szczególnej formy,
- powinien zawierać oznaczenie wnioskodawcy oraz osoby, której wolności i praw sprawa dotyczy, a także
- określać przedmiot sprawy.
- *[art. 10 ustawy z 15 lipca 1987r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity Dz. U. z 2001r. Nr 14 poz. 147)]*

**RZECZNIK
PRAW
OBYWATELSKICH**

Tryb powoływania i kadencja RPO

Powołuje:

- Sejm za zgodą Senatu na wniosek Marszałka Sejmu albo grupy 35 posłów

Może nim być:

- obywatel polski wyróżniający się wiedzą prawniczą, doświadczeniem zawodowym oraz wysokim autorytetem ze względu na swe walory moralne i wrażliwość społeczną.

Kadencja:

- trwa 5 lat, licząc od dnia złożenia ślubowania przed Sejmem
- ta sama osoba nie może być Rzecznikiem przez więcej niż dwie kadencje.

Tryb podejmowania czynności przez RPO

Podjęcie czynności przez Rzecznika następuje:

1. na wniosek obywateli lub ich organizacji,
2. na wniosek organów samorządów,
3. na wniosek Rzecznika Praw Dziecka,
4. z własnej inicjatywy.

Rozpoznanie wniosku

Rzecznik po zapoznaniu się z każdym skierowanym do niego wnioskiem może:

1. podjąć sprawę,
2. poprzestać na wskazaniu wnioskodawcy przysługujących mu środków działania,
3. przekazać sprawę według właściwości,
4. nie podjąć sprawy
 - zawiadamiając o tym wnioskodawcę i osobę, której sprawa dotyczy.

PRAWA CZŁOWIEKA

Jeśli Rzecznik zdecyduje o podjęciu sprawy, to może:

- **samodzielnie prowadzić postępowanie wyjaśniające** albo
- **zwrócić się o zbadanie sprawy lub jej części do właściwych organów**, w szczególności organów nadzoru, prokuratury, kontroli państwowej, zawodowej lub społecznej albo
- **zwrócić się do Sejmu o zlecenie Najwyższej Izbie Kontroli przeprowadzenia kontroli** dla zbadania określonej sprawy lub jej części.

PRAWA CZŁOWIEKA

Rzecznik Praw Obywatelskich ma prawo:

- **zbadać**, nawet bez uprzedzenia, **każdą sprawę na miejscu**,
- **żądać złożenia wyjaśnień, przedstawienia akt każdej sprawy** prowadzonej przez naczelne i centralne organy administracji państwowej, organy administracji rządowej, organy organizacji spółdzielczych, społecznych, zawodowych i społeczno-zawodowych oraz organy jednostek organizacyjnych posiadających osobowość prawną, a także organy jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych,
- **żądać przedłożenia informacji o stanie sprawy prowadzonej przez sądy**, a także prokuraturę i inne organy ścigania oraz żądać do wglądu w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich akt sądowych i prokuratorskich oraz akt innych organów ścigania po zakończeniu postępowania i zapadnięciu rozstrzygnięcia,
- **zlecać sporządzanie ekspertyz i opinii**

PRAWA CZŁOWIEKA

Rzecznik po zbadaniu sprawy może:

1. **wyjaśnić wnioskodawcy, że nie stwierdził naruszenia** wolności i praw człowieka i obywatela,
2. **skierować wystąpienie do organu**, organizacji lub instytucji, w których działalności stwierdził naruszenie wolności i praw człowieka i obywatela; wystąpienie takie nie może naruszać niezawisłości sędziowskiej,
3. **zwrócić się do organu nadrzędnego nad jednostką**, o której mowa w pkt 2, z wnioskiem o zastosowanie środków przewidzianych w przepisach prawa,
4. **żądać wszczęcia postępowania w sprawach cywilnych**, jak również wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu - na prawach przysługujących prokuratorowi,
5. **żądać wszczęcia przez uprawnionego oskarżyciela postępowania przygotowawczego** w sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu,
6. **zwrócić się o wszczęcie postępowania administracyjnego**, wnosić skargi do sądu administracyjnego, a także uczestniczyć w tych postępowaniach - na prawach przysługujących prokuratorowi,
7. **wystąpić z wnioskiem o ukaranie**, a także o uchylenie prawomocnego rozstrzygnięcia w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, na zasadach i w trybie określonych w odrębnych przepisach,
8. **wnieść kasację lub rewizję nadzwyczajną** od prawomocnego orzeczenia, na zasadach i w trybie określonych w odrębnych przepisach.

PRAWA CZŁOWIEKA

Dziękuję za uwagę

Opracowała:

mgr Ewa Kania - Łuczak